

Gespreksnotitie Art Kallen
tbv rondetafelgesprek architectuurbeleid 6 september 2023

— INVESTEER IN SOCIALE WONINGBOUW

De rijke volkshuisvestelijke traditie in Nederland is een product van investering in de sociale woningbouw. Door nu te investeren in hoge woonkwaliteit voor de kwetsbaren, creëert de overheid ruimte voor vernieuwing en verrijking van de Nederlandse architectuurcultuur.

Zienswijze: De rijke Nederlandse volkshuisvestelijke traditie is het resultaat van de Woningwet uit 1901 waarin de ambitie werd gesteld om de woonkwaliteit te verbeteren. Als overheid was de wens toen om voorbeeldstellend te zijn en te investeren in goede sociale woningbouw. In de Amsterdamse schoolperiode werden paleizen voor het volk gebouwd: woonkwaliteit voor de lagere inkomens. Door te investeren in leefcondities voor de kwetsbaren in de samenleving, wordt de leefbaarheid voor de gehele bevolking opgetild. De les die we kunnen trekken nu kwetsbare huishoudens weer onder druk staan, is dat we moeten ambiëren om sociale huisvesting van hoge kwaliteit te ontwikkelen.

Doen: Hoge woonkwaliteit voor de kwetsbaren vraagt van de overheid om te investeren in kwalitatieve sociale huisvesting. Met investeringen in de sociale huisvesting wordt het voor corporaties weer mogelijk om het voorbeeld te stellen en ontwikkelingen in de architectuur en woningbouw te versnellen. Nu zijn corporaties huiverig om biobased te bouwen of te kiezen voor duurzame renovatie. Met meer ruimte voor de corporaties kunnen zij juist weer de vernieuwers zijn zoals zij in de historie van de volkshuisvesting zijn geweest. En wordt het gemeenschapsgeld weer geïnvesteerd in hoge ruimtelijke kwaliteit.

— EEN STEVIG NATIONAAL INSTITUUT ZET KWALITATIEVE EN DUS DUURZAME ARCHITECTUUR CENTRAAL

Om conflicterende doelstellingen en goede samenwerking te kunnen bevragen en bediscussiëren is een sterk nationaal (architectuur)instituut nodig. Dit instituut kan het kwaliteitsaspect in de woningbouw een stevige stem geven in de dynamiek van ruimtelijke ontwikkeling. Zo kan de rol van de architect als waarborger van woon- en bouwkwiteit versterkt worden.

Zienswijze: Sinds de Nationale Woon- en Bouwagenda in 2022 is opgesteld is de druk op meer woningen bouwen alleen nog maar toegenomen. De maatschappelijke druk op de ruimte in Nederland neemt ook onverminderd toe, doelstellingen tuimelen over elkaar heen en zetten elkaar klem. Inmiddels begint een stagnatie zich af te tekenen in de bouwsector onder druk van betaalbaarheid en conflicterende doelstellingen. Het antwoord op deze stagnatie is al in gang: efficiënter bouwen. Maar efficiënt bouwen kan op verschillende manieren worden ingevuld. Zoals het efficiëntie denken nu wordt ingevuld –kwantiteit voor kwaliteit– is het een race-to-the-bottom wat betreft kwalitatieve woningbouw en de algehele architectuurcultuur in Nederland.

De architectuurcultuur in Nederland is is geworden tot een efficiëntieslag waar een architect het liefst zo min mogelijk wordt aangesproken op zijn/haar/hen ontwerpend en kritisch vermogen. Woningen zijn gestoeld op standaarden en worden toegespitst op standaardgezinnen. Maar Nederlanders zijn zoveel diverser dan dat, de beperkte ruimte in Nederland vraagt om meer dan standaarden. We kunnen het land niet meer stukje bij beetje, rijtje voor rijtje volbouwen zoals in de naoorlogse woonwijken of de Vinex-wijken, de ruimte is te schaars. Als architecten moeten we ambitie stellen, met de hele keten samen,

om woningen te bouwen die van hoge kwaliteit zijn, die toegespitst zijn op de vraag, die ecologisch verantwoord zijn, en die betaalbaar zijn. Als we dat voor elkaar krijgen dan bouwen we aan een woningbouwvoorraad die duurzaam is: duurzaam in materiaal, gebruik en levensloop. We kunnen in deze huidige klimaatcrisis niet meer kortzichtig bouwen voor 50 jaar. Elke klap moet een daalder waard zijn, ook de mega-investeringen in woningen die nu nodig zijn.

Doen: Dit zijn veel doelstellingen, veel ambities en veel voorwaarden. In een vakgebied waar alles in samenwerking tot stand komt: samenwerking tussen opdrachtgever, uitvoerder en ontwerper. Met zoveel variabelen is de bouw gebaat bij een instituut waarin koppen bij elkaar gestoken kunnen worden, waar debat gevoerd kan worden over welke richting het op gaat, en waar problemen gedeeld kunnen worden. Zo zorg je voor een duurzaam beleid van ruimtelijk Nederland, waarin het gesprek over waarden de basis is.

Een nationaal instituut geeft architecten ook meer stem in de dynamieken die rondom woningbouw en ruimtelijke vraagstukken zich afspeelt. Waar overheden de bestuurlijke macht hebben en dus de grote lijnen uitzetten, ontwikkelaars met hun financiële kracht bepalen welke woningen passen in hun risicoprofiel, heeft het kwaliteitsaspect van wonen maar weinig status binnen de bouw en ruimtelijke ontwikkeling. Architecten spelen die rol: kwaliteit ontwerpen en bewaken wanneer bouwkundige/bouwfysische aspecten samenkomen met verdere eisen. Hier ligt een kans voor de Kamer om het gesprek over kwaliteit ook toe te laten treden in de dynamiek rond bouwen. Mijns inziens kan de Kamer dit in een nationaal instituut vatten met een mandaat om kwalitatieve volkshuisvesting te stimuleren die met een integrale blik landschap, stedenbouw en architectuur betreft.

— BEVRAAG WAT KWALITATIEF WONEN IS

Kwalitatief wonen heeft niet een statische definitie. Door te bevragen wat we zien als kwaliteit, maar ook door te innoveren in wie ruimte krijgt om nieuwe woontypes te ontwerpen of ten uitvoering te brengen, wordt telkens weer de definitie van kwalitatief wonen ontwikkeld en verder gebracht.

Zienswijze: In plaats van 'mooi bouwen' zoals in de vragen van de commissie staat, zouden we het moeten hebben over kwalitatief wonen. We moeten een ambitie stellen om kwaliteit te maken in Nederland. Hierbij is het van belang dat de vraag wat 'kwaliteit' is, altijd gesteld zal moeten blijven worden. Dit kan in debat worden gedaan, of juist in onderzoek worden verkend.

Om dit te doen hadden we platforms waar deze discussie bij elkaar kwam. Het Nederlands Architectuurinstituut als bekendste speler hierin, maar ook de BNA had een onderzoekstak. Tegenwoordig wordt de vraag wat 'kwaliteit' is nog gesteld binnen onderwijsinstellingen in Nederland en binnen lokale architectuurpodia. Maar deze kleine podia worden niet omarmd door de overheid.

Doen: Juist door breed gesteunde platforms te hebben waarin woningbouw en architectuur wordt bevraagd, wordt de kwaliteit weer centraal gezet. Dit kan door manifestaties op te zetten, waarbij op een centrale vraag wordt onderzocht. Open oproepen in te zetten om jonge talentvolle ontwerpers te koppelen aan uitdagende opdrachtgevers. Of bijvoorbeeld wooncoöperaties zelf te laten bouwen. Zo wordt ambitie en innovatie op de eerste plaats gezet.